

29. SEPTEMBRIS 2020 /NR. 39 (1149) INFORMĀCIJA

Konference "Bankas mainīgajā pasaulē": padziļināts juridisks skatījums uz finanšu nozari

DR. IUR.

RINGOLDS BALODIS

TZPI valdes priekšsēdētājs, profesors

Tiesību zinātņu pētniecības institūts (turpmāk – TZPI) jau septiņus gadus pēta ar dažādām tiesību apakšnozarēm saistītus tiesībpolitiskus jautājumus un popularizē nacionālās tiesību sistēmas savdabību, tostarp veidojot filmas, ¹ izdodot grāmatas, atbalstot Satversmes zinātnisko komentāru tapšanu, kā arī organizējot zinātniskas konferences. Pēdējā no tām – "Bankas mainīgajā pasaulē", kas norisinās šī žurnāla iznākšanas dienā, tas ir, 29. septembrī, padziļināti aplūko ar šobrīd tik aktuālo finanšu nozari saistītos procesus.

Konference "Bankas mainīgajā pasaulē" sākotnēji tika iecerēta kā ikgadējo *Juristu dienu* ietvaros organizēts pasākums šī gada aprīlī, taču Covid-19 radīto ierobežojumu dēļ to nācās atlikt. Cerams, ka šis pusgads konferences dalībniekiem kalpoja kā unikāla papildu iespēja pārskatīt savu referātu tēzes, kamēr konferences organizatoriem tas bija visai nervozs laiks, jo pasākumu nācās pieskaņot *laika garam*, piemēram, sākotnēji iecerēto klātienēs norises vietu – LU Mazo aulu nomainot pret Lielo aulu, lai nodrošinātu distancēšanās iespējas, u.c.

Jāsaka, ka konferences organizēšanas priekšdarbi sākās jau 2019. gada novembrī ar SKDS pētījumu "Uzņēmēju un iedzīvotāju saskarsme un viedoklis par banku prasībām un cīņu pret noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, terorisma finansēšanu un izplatību Latvijā" ² un dažādu publisku diskusiju organizēšanu, tai skaitā saistībā ar konferences darba kārtībā ietvertajiem tematiem. Tā, piemēram, TZPI sadarbībā ar žurnālu "Jurista Vārds" organizēja tematisko diskusiju par Finanšu kapitāla tirgus komisijas pievienošanu Latvijas Bankai. ³

Šajās diskusijās tika iesaistītas amatpersonas, kas bija gatavas runāt par banku nozares *sasāpējušām* tēmām, ⁴ kas pamatā saistās ar finanšu nozares "kapitālo remontu" vai tā radītām sekām. Šīs publiskās diskusijas bija savdabīga konferences tematikas *iesildīšana* un vienlaikus arī konferences referātu aktualitātes pārbaude, jo zinātniska konference ir laba platforma, kas ļauj šobrīd notiekošajos procesos finanšu nozarē ielūkoties padziļināti un izsvērti, un galvenais – bez politiska uzstādījuma radītas steigas.

Par konferences aktualitāti

Vislabāk šo aktualitāti ilustrē Latvijas valdības vadītāja Krišjāņa Kariņa nesen paustais aicinājums Latvijas finanšu sektoram, kurā premjers mudināja bankas vairāk koncentrēties uz risku vadību, nevis censties izvairīties no jebkādiem riskiem. ⁵ Mani kā konferences "Bankas mainīgajā pasaulē" organizētāju premjerministra teiktais sajūsmināja, jo tieši dialogs un samērīga finanšu nozarē bija primārais iemesls, kādēļ ar domubiedriem nolēmām rīkot šo konferenci. Tiesa, tobrīd valdībai nebija šādas nostājas, jo visi spēki tika veltīti finanšu sektora uzraudzības "kapitālajam remontam", par primāro mērķi izvirzot visu FATF 40 rekomendāciju sekmīgu izpildi. Rezultātā Latvija kļuva par pirmo *Moneyval* dalībvalsti, kurai tas bija izdevies. ⁶

Šajā sakarā nevaru atturēties no kārdinājuma citēt savu kolēģu – konferences organizētāju vēl pagājušogad pausto par konferences organizēšanas nepieciešamību. Proti, riska dialogs nenotiek (Andris Nātriņš) ⁷ un dialoga un izpratnes trūkums var novest līdz tam, ka Latvijas uzņēmumiem konti arvien biežāk būs ārvalstu bankās, jo bankas, baidoties no soda sankcijām, neuzņemas praktiski nekādu risku (Gundars Bērziņš). ⁸ Konferences organizētāju viedoklis – nav šaubu, ka finanšu nozare atrodas lielu globālu pārmaiņu un nacionālu izaicinājumu priekšā un banku nozīme būtiski pieaug. Latvijas banku sistēmas

nakotnes attīstības stratēģija šodien ir aktuālāka nekā jebkad iepriekš. Mūsdienas bankas ir kļuvušas ne tikai par norēķinu un finansēšanas nodrošinātājiem vai biznesa aģentiem, bet arī par valsts drošības un nodokļu maksāšanas kontroles instrumentu. Jaunie darbības nosacījumi rada nepieciešamību mainīt rīcības modeļus gan bankām, gan klientiem, gan valsts institūcijām. Pieaugot banku nozīmei, pieaug nozīme kvalitatīvai banku uzraudzībai no valsts puses. Banku uzraudzības regulējumam tādēļ jābūt sabalansētam, banku uzraudzībai – samērīgai, lai tā nekavētu ekonomiskos procesus un tautsaimniecības attīstību. Banku nozīme un atbildība tikai pieaug. Banku loma attīstās, šobrīd adaptējot regulējumu tā, lai bankas funkcionētu kā teju centrālais valsts drošības un nodokļu maksāšanas kontroles instruments.

Par konferences organizatorisko pusi

Konference "Bankas mainīgajā pasaulē" ir jau ceturrtā⁹ TZPI organizētā konference, kas tiek rīkota par tiesību jomai un pilsoniskai sabiedrībai aktuālu tēmu. Pasākuma organizācijas partneris ir Banku augstskola, bet tā atbalstītāji ir žurnāls "Jurista Vārds", zvērināta advokāta Jāņa Kārklīņa birojs, iknedēļas biznesa žurnāls "Dienas Bizness", IT uzņēmums "Lursoft" u.c.

Konference organizatoriski ir rīkota kā klātienē pasākums Latvijas Universitātes Lielajā aula (svinīgā atklāšana un pirmā sekcija "Kredītiestāžu darbības un uzraudzības juridiskie aspekti"), kas dienas otrajā pusē pāriet attālinātā formātā, tiešsaistes režīmā visiem interesentiem vērojot referentu uzstāšanos (otrā sekcija "Banku sektora attīstība un izaicinājumi: digitalizācija, regulatīvā vide un globālie riski") Banku augstskolas tīmekļa vietnē <https://www.ba.lv>. Jāpiebilst, ka dalībnieku uzstāšanās tiks ierakstīta un pēc konferences šo materiālu varēs noskatīties TZPI tīmekļa vietnē. Plānots arī veidot konferences referātu apkopojumu, kuru TZPI varētu izdot šī gada nogalē.

Konferences svinīgajā daļā būs institūta goda biedra Valsts prezidenta Egila Levita, ģenerālprokurora Jura Stukāna, Fiskālās disciplīnas padomes priekšsēdētājas profesores Innas Šteinbukas, tiesībsarga Jura Jansona un Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes dekānes Anitas Rodiņas uzrunas.

Par konferences referātiem

Kā tas izriet no konferences dienaskārtības, tās pirmajā daļā "Kredītiestāžu darbības un uzraudzības juridiskie aspekti" vairums referentu ir juristi, kas aplūko valststiesību, krimināltiesību un cilvēktiesību jomu saistībā ar banku darbības juridisko pusi. Turpretim konferences otrajā daļā "Banku sektora attīstība un izaicinājumi: digitalizācija, regulatīvā vide un globālie riski" vairums referātu veltīti finanšu nozares funkcionēšanai. Lielākā daļa referentu ir akadēmiskais personāls vai praktiķi, kuri ir ilggadēji savas jomas eksperti.

Ikviens interesents ar referātu tēzēm var iepazīties TZPI tīmekļa vietnē,¹⁰ taču ieskatam, kas varbūt pamudinās vēlāk noskatīties arī konferences videoierakstu, ja nav iespējas pasākumam sekot tiešsaistē, citēšu dažus no spilgtākajiem.

- Doc. Dr. iur. Edvīns Danovskis: "Latvija ir izveidotas valsts pārvaldes institūcijas – regulatori, kas nav padoti Ministru kabinetam (..), un šo institūciju autonomiju nodrošina aizliegums iesaistīties to darbībā, finansiāla patstāvība un vadības izraudzīšanās un atcelšanas procedūras, bet autonomijas mērķis ir nodrošināt profesionālu un likumīgu regulāciju augstiem ekonomiskajiem un sociālajiem riskiem pakļautās tirgus nozarēs."
- Uzņēmumu reģistra galvenā valsts notāre Guna Paidere: "Bankām noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršana viens no būtiskākajiem principiem ir riskos balstīta pieeja, kas, pareizi pielietota, palīdz lietderīgi un efektīvi izmantot resursus. Šī pieeja ir būtiska, arī iepazīstot savus klientus, noskaidrojot to patiesos labuma guvējus. Proti, jo augstāks ir riska līmenis, jo nopietnākiem jābūt pasākumiem, noskaidrojot patiesos labuma guvējus."
- Ģenerālprokurors Dr. iur. Juris Stukāns: "Ņemot vērā objektīvo realitāti, ka nav iespējams konstatēt un pierādīt visus izdarītos noziedzīgos nodarījumus, normatīvajos aktos paredzētajos gadījumos pie noteiktiem apstākļiem ir atzīts par pamatotu prezumēt, ka personai esošie finanšu līdzekļi ir noziedzīgi iegūti. Tas ir, konstatējot normatīvajos aktos paredzētos apstākļus, var atzīt, ka finanšu līdzekļiem, visticamāk, ir noziedzīga, nevis likumīga izcelsme. (..) Regulējums paredz, ka gadījumā, ja persona izdarījusi noziegumu, kas pēc sava rakstura ir vērst uz materiāla vai citāda labuma gūšanu, un ja personai piederošās mantas vērtība nav samērīga ar personas likumīgiem ienākumiem, un persona nepierāda, ka manta ir iegūta likumīga ceļā, šo mantu (tostarp finanšu līdzekļus) var atzīt par noziedzīgi iegūtu."
- Datu aizsardzības speciālists Māris Ruķers: "Tipiskākās nepareizas valsts darbības izpausmes informācijas apstrādē raksturo pārmērīgi informācijas pieprasījumi; nespēja formulēt mērķi, piemēram, kādam nolūkam informācija tiek pieprasīta, faktiskā

apstrāde nesakrīt ar normatīvajos aktos definēto vai datu glabāšana valsts reģistros bez skaidri definēta termiņa."

- Latvijas Zvērinātu advokātu padomes priekšsēdētājs Dr. iur. Jānis Rozenbergs: "Kāds no šā visa ir rezumējums? Likumdošanas procesā gan vēsturiski, gan šobrīd ir acīmredzama Krimināllikuma 195. panta piemērojamības paplašināšana. Un ir arī acīmredzams, ka procesuālās normas šeit ieņem nozīmīgu lomu materiālo tiesību normu satūra noteikšanā, būtiski ietekmējot objektīvās puses pazīmes. Noziedzīgi iegūtas mantas, kas varētu būt legalizācijas priekšmets, vietā ir prezumpcija par priekšmeta esamību, ja persona nepierādīs pretējo."
- Banku augstskolas docente, Dr. sc. admin. Jekaterina Kuzmina: "Pirmā pusgada finanšu rezultāti apstiprināja, ka Covid-19 krīzei būs liels efekts uz nozares spēlētāju ienākumiem un dividendēm, taču tas mazāk skars banku kapitāla pietiekamības un maksātspējas rādītājus. Ir pamats uzskatīt, ka 2020. gads būs zaudēts gads priekš investoriem, taču runāt par "zaudētām bankām" nav pamata. Otrā ceturkšņa finanšu pārskati palielināja investoru pārliecību šajā jautājumā – labākās kapitāla pietiekamības tendencēs, salīdzinot ar iepriekšējiem periodiem; kā arī kredītkvalitātes stāvoklis un perspektīvas nav pasliktinājušās."

RAKSTA ATSAUCES / 10

1. Piemēram, "Latvijas valsts simboli" (2015) un "Vai Satversme jau gatava?" (2014).
2. Konferences "Bankas mainīgajā pasaulē" ietvaros SKDS veic pētījumu par finanšu sektoru. Dienas portāls, 02.02.2020. Pieejams: https://www.diena.lv/raksts/latvija/zinas/konferences_bankas-mainigaja-pasaule_ietvaros-skds-veic-petijumu-par-finansu-sektoru-14232949?fbclid=IwAR14kH11ZVQEJ1UMm5Ht2sn81AWRuMn2VfnY-BwOBhlu-KspQcuR8i2z0
3. Viedokļi par FKTK pievienošanu Latvijas Bankai: ieguvumi, riski un zaudējumi. Jurista Vārds, 24.03.2020., Nr. 12; Turpinot diskusiju par FKTK pievienošanu Latvijas Bankai. Jurista Vārds, 30.06.2020., Nr. 26.
4. Paiders J. Uzņēmumi, kuriem Latvijā slēdz kontus, tos bez problēmām atver Vācijas, Lietuvas un Čehijas bankās. NRA, 28.11.2019.; Rozenbergs R. Cilvēkus maļ AML, Moneyval un datu aizsardzības prasību dzirnakmeņos. NRA, 16.12.2019.; Meļņiks R. Tā vairs nav demokrātija, virzāms uz totalitārismu. Diena, 16.12.2019.; Dreiblatš U., Rozenbergs R. Moneyval par Latviju sniegta nepatiesas ziņas. NRA, 18.12.2019.; Ķirsons M. Pagātnes darījumu pierādījumiem var būt zelta vērtība. Dienas Bizness, 07.01.2020.; Meļņiks R. Nepietiek, ka šķiet aizdomīgs – jāpierāda, ka noziedzīgs. Diena, 15.01.2020.; Ķirsons M. Finances zem viena jumta. Dienas Bizness, 28.01.2020.; Ķirsons M. Sods bankai vai valstij? Dienas Bizness, 04.02.2020.; Ķirsons M. Reakcija un "kapitālo remontu". Dienas Bizness, 25.02.2020.; Meļņiks R. "Remonts", kas motivē emigrēt. Diena, 27.02.2020.; Ķirsons M. Uzņēmēji vērtē banku "kapitālo remontu". Dienas Bizness, 03.03.2020.
5. Kariņš: Latvijas finanšu sektoram jāpārorientējas uz risku vadību, nevis tikai jāizvairās no riskiem. Pieejams: https://www.delfi.lv/bizness/bankas_un_finances/karins-latvijas-finansu-sektoram-japarorientejas-uz-risku-vadibu-nevis-tikai-jaizvairas-no-riskiem.d?id=52451943
6. Kariņš: Finanšu sektora uzraudzības "kapitālais remonts" ir izdevies – esam atjaunojuši valsts reputāciju un izveidojuši stipru finanšu noziegumu novēršanas sistēmu. Pieejams: <https://www.mk.gov.lv/lv/aktualitates/karins-finansu-sektora-uzraudzibas-kapitalais-remons-ir-izdevies-esam-atjaunojusi>
7. Ķirsons M. Pārmaiņu vēji banku sektorā. Dienas Bizness, 06.11.2019. Pieejams: <https://www.db.lv/zinas/parmainu-veji-banku-sektora-492903>
8. Turpat.
9. TZPI ir rīkojis trīs zinātniskās konferences: "Sabiedriskā viedokļa ietekme uz tiesnešiem un tiesu sistēmu kopumā" (2018); starptautiska zinātniskā konference "Reliģisko organizāciju darbība publiskās institūcijās" (2016); zinātniskā konference "Valsts konsekvence tiesiskās palāvēības un tiesiskās drošības principu ievērošanā" (2016).
10. Skat.: <https://tzpi.lu.lv/referenti-un-temati/>

ATSAUCE UZ ŽURNĀLU

Balodis R. Konference "Bankas mainīgajā pasaulē": padziļināts juridisks skatījums uz finanšu nozari. Jurista Vārds, 29.09.2020., Nr. 39 (1149), 14.-15.lpp.